

LIETUVOS DVARAI: istorija, jos pamokos ir žiupsnelis statistikos

Parengė Jurgis ŽELVYS

Kasmet Lietuvoje vis daugiau didelių, į seniesiems dvarams panašiais pastatais, puikiais želdiniais, parkeliais išpuoštų sodybų. Ne vienas jas jau ir dvarais vadina. Šį kartą kalba ne apie jas, o apie senuosius Lietuvos dvarus ir jų sodybas, kurių centre XIX–XX a. stovėdavo ponų gyvenamasis namas (rūmas, palocius), kurį supdavo parkas ir kiti dvaro sodybai priklausantys statiniai. Dvarai egzistavo ir anksčiau. Tada jų sąvoka buvo kitokia. Juridiniu požiūriu išskiriamos trys dvarų rūšys: 1. Valstybiniai (karaliaus arba didžiojo kunigaikščio); 2. bažnyčių; 3. ponų. Prisiminkime istoriją:

Lietuvos dvarų užuomazgos – dar prieš valstybės susikūrimą

Lietuvoje dvarų užuomazgos atsirado dar prieš valstybės susikūrimą, kai prasidėjo visuomenės diferenciacija. Dalis gyventojų buvo kariai (krašto gynėjai). Jiems už nuopelnus būdavo suteikiama žemių ir pastatų. Dalis šių karių tapo bajorais, o kita visuomenės dalis buvo ūkininkai-maitintojai (valstiečiai). Bajorai savo valdas didindavo nukariavimų metu. Jų anksčiau turėtas žemes ir naujai įgytas dažniausiai apdirbdavo į nelaisvę paimti žmonės. Einant laikui bajorams tapo priklausomi ir dalis valstiečių. Turtingiausi, daugiausiai žemių turėję bajorai tapo kunigaikščiais, įtakingiausi, galingiausi – didžiaisiais kunigaikščiais.

Valstybinių, bažnyčių ir bajorų dvarų atsiradimas

Didieji kunigaikščiai valstybės žemes laikė savo nuosavybe. Šiose žemėse jie steigė savo ir valstybinius dvarus. Palaipsniui kunigaikščiams tapo paval-

Belvederio dvaro rūmai (Jurbarko r.). Dailininkas Napoleonas Orda, litografijos autorius Aloyzas Miserovičius. Sukurta XVIII a. II p., pagaminta 1876 m. Kūrinys saugomas Lietuvos nacionaliniame muziejuje, LNM IMik 1794/13

dūs bajorai. Kunigaikščiai dalį savo žemių kartu su ten buvusiais miškais, ežerais, net ir su tose žemėse gyvenusiais valstiečiais už karinius nuopelnus ir tarnybą pradėjo dalinti didikams ir bajorams, kurie šį turtą bei žmones galėdavo valdyti iki savo gyvos galvos arba kol to panorėdavo kunigaikščiai. Taip atsirado tarnybiniai dvarai. Nuo tų dvarų, kaip ir nuo savo pačių, bajorai turėdavo eiti karo tarnybą, statyti naujas ir remontuoti senas pilis, tiesti kelius, tiltus, svetingai sutikti kunigaikščius ir jų patikėtinius, mokėti įvairias duokles ir kt. Einant laikui tarnybiniai dvarai tapo paveldimi, bajorų teisės plečiamos. 1387 m. privilegija patvirtino bajorų teises į jų dvarus. Joje taip pat buvo nurodyta, kad bajorai dvarus gali laisvai valdyti ir paveldėti. Pakartotinai tai patvirtinta 1413 m. privilegijoje. Dvarų nuosavybės teisės buvo nurodytos ir Lietuvos Statute.

(Nukelta į 20 p.)

Tytuvėnų dvaro rūmų interjeras. Dailininkas Mstislavas Dobužinskis. 1934 m. Piešinys saugomas Lietuvos nacionaliniame dailės muziejuje, LNDM_G-29801

Blinstrubiškių dvaro rūmai (Raseinių r.) 1967 m. Fotografas nežinomas. Nuotrauka saugoma Lietuvos etnografijos muziejuje, LEM N 2549

Beržėnų dvaras (Kelmės r.) 1935–1942 m. Fotografas Jonas Dvariškis. Nuotrauka saugoma Šiaulių „Aušros muziejuje, ŠAM F-FN 11586

XIV a. kunigaikščiai pradėjo žemes dalyti ir bažnyčioms. Tada susiformavo bažnyčių dvarai. Jie buvo atleisti nuo visų prievolių valstybei.

Dvarų ūkių tvarkymas

Bostone išleistoje „Lietuvių enciklopedijoje“ (p. 279) Pranas Skardžius (jo pateiktais faktais remiamasi ir daugelyje kitų šios publikacijos vietų) rašo: „Ūkis Lietuvoje bajorų dvaruose buvo tvarkomas panašiai kaip Vakarų Europoje. Dalis ariamos žemės buvo paliekama pačiam dvarui. Ji buvo dirbama pusiaulaisvių ir nelaisvųjų valstiečių. Dalis dvaro žemės buvo skiriama tiems valstiečiams pragyventi, kaip atpildas už jų darbą, prievoles ir duokles. Dar kita žemės dalis buvo išnuomojama laisviesiems valstiečiams

už prievoles ir duokles. Bajorų, kunigaikščių ir bažnyčios dvarai ūkiškai buvo visai nepriklausomi, turėjo savo malūnus, kalves, bravorus ir kt. pagalbinių įrengimų. Dvarui priklausė ne tik valstiečiai žemdirbiai, bet ir valstiečiai bitininkai, kiaunininkai, vebrininkai, žuvininkai, arklininkai ir įvairūs amatininkai, už jų mitybai skirtą žemę atlieką prievoles dvarui savo darbu bei duodą duokles savo amato ar darbo vaisiais. Panašus ūkis buvo ir didžiojo kunigaikščio bei Bažnyčios dvaras. Didžiojo kunigaikščio atskirų dvarų ūkiui vesti buvo skiriami tįjūnai arba tėvūnai.“

Didėjant bajorų teisėms valstiečių gyvenimas darėsi vis sunkesnis

1447 m. didysis kunigaikštis Kazimieras privilegija padidino bajorų teises. Jis pripažino visišką bajorų teisę į jų dvarus, bajorų dvarams ir jų valstiečiams paliko vienintelę prievolę – karo tarnybą. Na valstiečių prievolės šia privilegija buvo pasunkintos, bajorų dvarų valstiečiai net buvo atiduoti pačių bajorų teismui ir malonei. Taip dvarų valstiečiai tapo baudžiauninkais valdiniais. Baudžiava buvo įvesta ir į valstybinius bei bažnyčių dvarus, kunigaikštis pasižadėjo į savo dvarus nebepriimti iš kitų dvarų pabėgusius valstiečius.

XVI a. išnyko laisvieji valstiečiai, kurie iki to laiko už jiems nuomojamą žemę bajo-

Beržėnų dvaro (Kelmės r.) indai. ŠAM Neg. Nr. 1769a; Beržėnų dvaro (Kelmės r.) rūmų interjero fragmentas. SAM Neg. Nr. 1768,. Fotografas Jonas Dviriškis. Nuotrauka sukurta 1935-02-04. Negatyvai saugomi Šiaulių „Aušros“ muziejuje

Džiuginėnų dvaro (Telšių r.) rūmų interjero fragmentas. XX a. 4 deš. Fotografas Juzefas Perkovskis. Nuotrauka saugoma Žemaičių muziejuje „Alka“, ŽAM P-FN 16060

rams mokėdavo duokles pinigais ir natūra, o kartais dar eidavo nustatytą dienų skaičių dirbti į dvarą. Šie valstiečiai taip pat tapo baudžiauninkais. Jiems sunkiausiai būdavo bajorų dvaruose. Karaliaus (valstybiniuose) ir bažnyčių dvaruose valstiečių, baudžiauninkų padėtis dažniausiai būdavo lengvesnė, nes

ten baudžiauninkams buvo nustatytos aiškios prievolės, jie turėjo teisę skusti didžiojo kunigaikščio ir bažnyčių dvarų administratorius.

Valakų reforma

1557 m., siekiant pakelti valstybinių dvarų ūkių našumą, Lietuvoje vyko Žemės reforma, gavusi Valakų reformos pavadinimą. Vykstant jai iš naujo buvo išmatuota valstybinių dvarų žemė, ji atskirta nuo bažnyčių ir bajorų dvarų žemių bei padalinta į valstybinių dvarų ir jiems priklausomų valstiečių kaimų žemes. Geriausia ir ūkiui patogiausia žemė buvo paskirta naujai įsteigtiems dvarams ir palivarkams, juose planingai pradėta statyti namus. Didžiajam kunigaikščiui priklausiusiuose dvaruose valstiečiai buvo apgyvendinti naujai pastatytuose kaimuose, kiekvienai valstiečių šeimai skirta po valaką žemės, nuo kurios jie turėdavo eiti lažą į dvarą ir mokėti mokesčius pinigus. Reformos metu buvo įvesta tri-laukė žemės ūkio sėjomaina, aiškiai nustatytos valstiečių prievolės. Atitinkamai savo ūkius pertvarkė ir daugelis bajorų, ypač didikų, ir bažnyčių dvarų savininkai. Dalis tais laikais įkurtų kaimų yra išlikę.

Dvaras – kultūros, meno ir dvasinio gyvenimo centras

XV–XIX a. ir XX a. pirmaisiais dešimtmečiais daugelis Lietuvos dvarų buvo tapę to krašto administracijos, diplomatijos, kultūros ir švietimo puoselėjimo, naujų pažangių ūkininkavimo technologijų diegimo centrais. Rūmuose buvo kaupiamos meno ir istorijos vertybės. Dvarai garsėjo ir bibliotekomis,

(Nukelta į 22 p.)

Marijos Gorskytės Volmerienės miegamasis Vėžaičių dvaro rūmuose. XX a. I pusė. Dailininkas Antanas Aleksandras Nalenč Gorskis. Kūrinys saugomas Žemaičių muziejuje „Alka“, ŽVM P 1701

puikia rūmų architektūra ir parkais. Dvaro kultūros terpėje išaugo ištisos bajorų kartos, iš kurių ne vienas rašė „natio polonus gens lituanus“ (lenkų tauta, lietuvių tauta), sugebėjo išsaugoti gležną lietuviybės daigą. Tarp dvarų savininkų, jų vaikų buvo 1861, 1863 m. sukilimų vadų, dalyvių, 1918 m. vasario 16 d. Lietuvos Nepriklausomybės akto signatarų. Dvaruose yra gimę, gyvenę, dirbę nemažai iškilųjų rašytojų, dailininkų, muzikų, mokslininkų, valstybės ir politikos veikėjų.

Ekonomijos, stalo dvarai. Kas tai?

XVI a. dalį valstybinių dvarų buvo pradėta dalyti į ekonomijas (jos buvo vadinamos dar ir stalo dvarais), skirtas didžiojo kunigaikščio šeimai išmaitinti. Šie dvarai buvo krašto išdininko žinioje. Dvarus administruodavo paskirtų pareigūnų, dažniausiai bajorų, aparatas. Kita dalis valstybinių dvarų tuo laikotarpiu buvo išskirstyta į seniūnijas, kurias iki gyvos galvos perduodavo nusipelnusiems bajorams. Šie į valstybės išdą turėdavo mokėti nedidelę dvaro pajamų dalį, jiems buvo suteikta teisė teisti valstiečius. 1769 m. dėl itin sunkių baudžiamosios sąlygų buvo sukilę Šiaulių ekonomijos valstiečiai.

Pokyčiai Lietuvos dvaruose XVII–XIX amžiuje

XVII–XVIII a. Lietuvoje vykstant karams, tarp jų ir vidiniams, siaučiams epidemijoms, daugelis dvarų stipriai nukentėjo, tada dar labiau pasunkėjo baudžiauninkų padėtis, buvo pradėta kalbėti apie baudžiamosios panaikinimą. Dauguma dvarų savininkų tokiems pokyčiams nepritarė, todėl tik dalis dvarininkų, suprasdami, kad laisvas darbas yra našesnis, savo dvaruose baudžiamą panaikino. Kai kurie didikai Europos valstybių pavyzdžiu prie dvarų pradėjo steigti fabrikus. Juose dirbdavo valstiečiai.

Lietuvoje XVII–XIX a. dalis Lietuvos dvarų savininkų sulenkėjo, nors daugelis jų save ir laikė lietuviais, Žemaitijoje nemažai dvarininkų pritarė lietuvių tautinio atgimimo judėjimui, kai kurie net aktyviai į jį įsijungė.

Po Trečiojo Abiejų Tautų Respublikos padalinimo (1795 m.) didžioji dalis Lietuvos atsidūrė Rusijos valdžioje. Čia dvarų valstiečiams baudžiava dar labiau pasunkėjo, jos sąlygos tapo tokios pat, kaip ir Rusijoje. Ypač sunki baudžiava buvo tiems valstybinių dvarų valstiečiams, kurių žemės buvo išdalintos Rusijos generolams, kitiems aukštiesiems pareigūnams ir tapo jų nuosavybe.

Lietuvos dvarai po baudžiamosios panaikinimo

Baudžiava dabartinės Lietuvos teritorijoje pirmiausiai buvo panaikinta 1807 m. Užnemunėje, kai ten įsigaliojo Napoleono kodeksas. Tada ten kaimai buvo pradėti dalinti į vienkiemius. Likusioje Lietuvos dalyje baudžiava panaikinta 1861 metais.

Panaikinus baudžiamą, kaimą atskyrė nuo dvaro, dalį dvarų žemių perdavė valstiečiams, pasikeitė ir dvaro sąvoka – dvaru pradėta vadinti tik bajoro sodybą su didesne ar mažesne žemės valda.

Po 1861 ir 1863 m. sukilimų nemažai dvarų, ypač tų, kurių savininkai dalyvavo sukilime, buvo konfiskuota, kai kurie perduoti rusų, ge-

Iš kairės: Tytuvėnų dvaro rūmai, kuriuose yra gyvenusi dailininkė Sofija Riomerienė. 1927 m. Dailininkas Gerardas Bagdonavičius. ŠAM D-T 802; Vaiguvo dvaras (Kelmės r.). 1932 m. Dailininkas Gerardas Bagdonavičius. ŠAM D-T 3807. Kūriniai saugomi Šiaulių „Aušros“ muziejuje

nerolams, valdininkams ar šiaip turtingiems, net ir nekilmingiems žmonėms, atvežtiems rusų kolonistams. Bajorų nuosavybėje išlikusios dvarų žemės buvo labai apkarpytos.

Po baudžios panaikinimo Lietuvos dvaruose ūkiai buvo pertvarkomi kapitalistinio žemės ūkio pagrindais, dvaruose dirbdavo laisvai samdomi žmonės. Jie dažnai būdavo apgyvendinami dvarų kumetynuose. Nevedę bernai ir mergos gyvendavo prie dvaro rūmų. Prireikus, sezoniniam darbui papildomai būdavo samdomi darbininkai. Dvaruose dirbantiems žmonėms už darbą būdavo atlyginama pinigais, maisto produktais, sėkla ir kt.

Tuo laikotarpiu vis daugiau dvarų pradėjo ūkininkauti pažangiai: įsivedė daugialaukę sėjomainą, daugiau pradėjo naudoti mašinų ir kt.

Dvaras – žemės naudojimo ir valdymo derinys

Pagal savo prigimtį dvaras yra žemės naudojimo ir valdymo derinys – dažniausiai privilegijuoto luomo atstovo (dažniausiai bajoro) valdomas žemės plotas su visais jame buvusiais ar naujai pastatytais objektais, skirtas žemės ūkio produkcijai gaminti bei kitoms funkcijoms atlikti. Stambų dvarų XVI–XIX a. pirmojoje pusėje sudarė žemės plotas su dirbamos žemės sklypais, dirvonais, ganyklomis, pievomis, miškais ir atvirais vandens telkiniais bei kitomis žemės ūkio naudmenomis. Jame buvo šias žemes valdžiusio bajoro sodyba, keli palivarkai, kartais ir nedidelės dvaro pramonės įmonės, dvarinin-

kui priklausantys valstiečių kaimai ar net miesteliai. Dvaras funkcionavo kaip savarankiškas ūkinis vienetas, viskuo aprūpinantis savo gyventojus. Kaimo gyventojai dvaro savininkus vadindavo dvarponiais, vėliau jiems prigijo dvarininkų pavadinimas.

Pokyčiai Lietuvos dvaruose laikotarpiu nuo Lietuvos nepriklausomybės paskelbimo iki Antrojo pasaulinio karo

1918 m. Lietuvai tapus nepriklausoma valstybe, dvaruose įvyko daug pokyčių. 1922 m. šalyje vykstant Žemės reformai, dvarų žemė, miškai ir ežerai buvo konfiskuoti, dvarų savininkams paliekant tik iki 80 ha (1929 m. šis kiekis padidinta iki 150 ha). Už nusavintą žemę dvarininkams būdavo atlyginama pagal nustatytą normą. Konfiskuota žemė buvo išdalinta kariams savanoriams, mažražemiams, bežemiams, kumečiams, su valstybe sutartis pasirašiusiems pavyzdiniams ūkiams, žemės ūkio mokykloms, prieglaudoms, ligoninėms ir kt. Tada faktiškai išnyko ir dvarai, o dvarais toliau buvo vadinamos tik jų sodybos. Iki 1940 m. Lietuvoje buvo apie 4 tūkst. dvarų (su palivarkais).

1940 m. Lietuvoje įvedus sovietų valdžią, dvarai kaip žemės naudojimo ir valdymo forma buvo panaikinta, dauguma iš Lietuvos nespėjusių išvykti dvarų savininkų ištremta į Sibirą.

Sovietmečiu Lietuvos Kultūros paminklų sąrašas
(Nukelta į 24 p.)

Gaudučių dvaro (Kretingos r.) kumetynas 1995 m. balandžio mėnesį. Fotografas Algirdas Mulvinskas. Nuotrauka saugoma Kretingos muziejuje, KM GEK 26905

še buvo 113 dvarų sodybų, jų fragmentų ir pavienių pastatų. Dažniausiai į šį sąrašą buvo įtraukiami didelę architektūrinę vertę turintys dvarų pastatai. Kartu su jais dvarų sodybose (kompleksuose) būdavo ir daugiau pastatų, kurių architektūrinė vertė buvo mažesnė, tad jie prie paminklų nebūdavo priskiriami. Tuo laikotarpiu į istorijos paminklų sąrašą buvo įtrauktos ir iškilų žmonių tėviškės, kurių dalis taip pat buvo didesnės ar mažesnės dvarų sodybos. Kaip gamtos paminklai buvo saugomi dvarų sodybų parkai arba išlikę didesni jų fragmentai.

Statistika, padarytos klaidos ir pastangos išsaugoti vertingą dvarų paveldą

1985 m. Paminklų restauravimo projektavimo institutas pradėjo rengti dvarų sodybų ansamblių perspektyvinę pritaikymo schemą (darbo vadovas – architektas Ričardas Stulpinas). Tada Lietuvoje buvo sukaupta registracinė medžiaga apie tuo metu čia dar buvusias 3 342 dvarų sodybas. Iš jų specialistai atrinko 789, kurios turėjo būti inventorizuotos, tačiau šis darbas tada nebuvo pradėtas. Jis pajudėjo tik 1991 metais. Tada į Kultūros paveldo mokslinio centro laikinos apskaitos sąrašą, kuris vadintas *Naujai išaiškinamų istorijos ir kultūros paminklų sąrašu*, buvo įrašytos minėtos 789 dvarų ir palivarkų sodybos. Geriausiai iš jų buvo išlikusios tos, kuriose sovietmečiu veikė muziejai, mokyklos, bibliotekos, ligoninės, kultūros namai, kitos valstybinės įstaigos.

1989 m. tik 90 dvarų sodybų laikyta architektūros paminklais, 120 parkų – gamtos paminklais.

1990 m. Lietuvoje atkūrus nepriklausomybę, buvo pradėta nauja Žemės reforma. Vykdamas ją, pri-

Batakių dvaro sodybos (Tauragės r.) kiemo ir ūkinių pastatų fragmentas. 1933 m. Fotografas Pelikšas Bugailiškis. Šiaulių „Aušros“ muziejus, ŠAM Neg. Nr. 532a

vatizuojančias dvarų sodybas, iškilė didelė grėsmė, kad bus sunaikinta visa, kas jose tada dar buvo išlikę.

1990 m. pabaigoje iš 1985 m. suregistruotų minėtų 3 342 dvarų sodybų tūkstantis jau buvo sunykusios, 175-iose buvo išlikę tik atskirų pastatų ir parkų fragmentai, 500 dvarų sodybų buvo avarinės būklės, ten stovėjo po 1–2 apgriuvusius pastatus. Tik apie 1 000–1 200 dvarų sodybų buvo dar įmanoma prikelti naujam gyvenimui.

1992 m. balandžio 7 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybė priėmė nutarimą Nr. 256 „Dėl buvusių dvarų sodybų-istorijos ir kultūros paminklų išsaugojimo principo atstatant nuosavybės teises vykdamas privatizavimą ir žemės reformą“. Tada architektas R. Stulpinas ir daugelis kitų paminklosaugos specialistų siūlė Seimui nustatyti grąžinimo, privatizavimo ir žemės reformos vykdymo dvaruose tvarką, įteisinant tik vieną sodybos savininką, grąžinant ar suteikiant jam žemę aplink dvaro sodybą. Deja, tokio nutarimo nebuvo priimta. Šiuo atveju aktualu tai, jog 1922 m. Lietuvoje vykdyta Žemės reforma sudarė galimybę išparceliuoti dvarų žemes, bet paliko dvaro sodybą kaip ūkinį-ekonominių vienetą, o Žemės reforma, vykdyta po Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo, didžiąją dalį dvarų pasmerkė

pražūčiai, nes buvusios dvarų sodybos buvo privatizuojamos atskirais pastatais, nekreipiant dėmesio į viso pastatų komplekso ansamblišumą ir šimtametę dvarų tvarkymo patirtį. Tuo laikotarpiu kartais net vieną ir tą patį pastatą už pajus išgydavo keli savininkai, kurių planai, norai dėl tų pastatų naudojimo, ateities būdavo skirtingi, tad didžioji dalis taip privatizuotų pastatų galutinai sunyko arba nyksta iki šiol.

Jau yra nemažai dvarų sodybų, kurios grąžintos buvusiems jų savininkams ar teisėtiems paveldėtojams. Ne visi jie turi pakankamai lėšų ir fizinių galimybių čia esančius statinius, juos supančius parkus atnaujinti ir tinkamai prižiūrėti, tad kai kur pradėti renovavimo, restauravimo darbai po kurio laiko sustoja, kai kurios sodybos parduodamos naujiems savininkams. Yra ir sektinų gerų pavyzdžių.

1993–2004 m. Kultūros paveldo centre buvo atliekami nykstančių dvarų sodybų pastatų apmattavimai (darbo vadovas R. Žvirblis). Vykdam šį projektą prioritetas buvo teikiamas mediniam paveldui, kuris nyksta greičiausiai.

Klaidų, saugant dvarų kultūrinį ir istorinį paveldą, po Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo padaryta daug. Dabar pagal galimybes stengiamasi išsaugoti bent tai, ką dar įmanoma, tobulinami teisės aktai, kurie reglamentuoja nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugą šalyje. Geriausiai iki šiol yra išsilaikiusios tos Žemaitijos dvarų sodybos, kurios yra mūrinės ir po vykusių žemės ūkio reformų, karų bei keičiantis politinėms santvarkoms, vėlesniais metais buvo perduotos muziejų, bibliotekų, ligoninių ir kitų valstybinių įstaigų žinion. Tarp žymiausių, geriausiai išlikusių ir dabar gražiai tvarkomų Žemaitijos krašto dvarų sodybų pirmiausiai minimos grafams Tiškevičiams priklausiusios Palangos ir Kretingos, kunigaikščių Oginskių žinioje buvusios Plungės ir Rietavo, Kelmės bajorų Gruževskių, Biržuvėnų (Telšių r.) bajorų Gorskių, bajorų Pšibiliauskų Paragių (Akmenės r.) ir kai kurios kitos sodybos. Tačiau net ir daugelis jose dar XIX–XX amžiuje buvusių architektūrine, istorine ir memorialine prasme vertingų statinių iki mūsų dienų neišliko. Naujam gyvenimui prikeliamuose dvaruose pirmiausiai didžiausias dėmesys skiriamas jų sodybose išlikusių buvusių gyvenamųjų namų ar kitų statinių, kurie po restauravimo ar renovavimo gali būti pritaikyti kultūros ir turizmo reikmėms, atnaujinimui. Šią kryptį pasirinko ir puikiai besitvarkan-

Pavandenės dvaro rūmų (Kelmės r.) piešinys. Dailininkas Arūnas Eduardas Paslaitis. 1988 m. Kūrinys saugomas Lietuvos nacionaliniame muziejuje, LNM IMik 6631

tus naujieji Pakėvio dvaro (Kelmės r.) savininkai. Tokių pavyzdžių galima rasti ir Šiaulių, Klaipėdos, kai kuriuose kituose rajonuose.

Daugelis išlikusių Žemaitijos dvarų sodybų yra įrašyta į Lietuvos nekilnojamojo Kultūros vertybių registrą. 2021 m. Lietuvoje dvarai (dvarų sodybos, jose esantys pastatai, parkai, jų ir statinių fragmentai) sudarė 2 procentus į Kultūros vertybių (kilnojamojo ir nekilnojamojo) registrą įtrauktų paveldo objektų, turinčių unikalius kodus. Iš 34 417 paveldo objektų 534 buvo objektai, esantys dvaruose. Tarp jų 475 buvo dvarų sodybos arba jų fragmentai, 69 pavieniai objektai. Iš minėtų 534 objektų pagal statusą 29 buvo kultūros paminklai, 138 valstybės saugomi ir 367 registriniai kultūros paveldo objektai.

NAUDOTA LITERATŪRA:

1. Pranas Skardžius, „Dvaras“, *Lietuvių enciklopedija*, Bostonas, 1955, t. 5, p. 275–280.
2. Lietuvos dvarų vasaros mokykla įkvėpė gilesniam paveldo pažinimui“, *Kultūros vertybių registras*: <https://kpd.lrv.lt/lt/naujienos/lietuvas-dvaru-vasaros-mokykla-ikvepe-gilesniam-paveldo-pazinimui/>.
3. „Iš ciklo „Dvarai Lietuvoje“: istorija“, *Žemaičių žemė*: <https://zemaituzeme.lt/aktualijos/is-ciklo-dvarai-lietuvoje-istorija/>.

Publikacijoje panaudotų nuotraukų skaitmeniniai failai – iš portalo <https://www.limis.lt>